

МОДЕРНІЗАЦІЯ СВІТОВОЇ ПАРАДИГМИ РОЗВИТКУ

Сучасна світова політика нагадує мені старий корабель, який довго стояв на шварті в одному порту, а зараз знявся з якоря і поступово дрейфує до іншого. Після довгого стояння тріщать шви, деінде виникає теча, яку доводиться швидко латати, але корабель рухається – невпинно і, як видається, вже незворотно. Остаточний пункт його призначення ще не визначений, але схоже, що багато течій прямують на Схід. Саме так, якщо говорити науковою мовою, і відбувається сьогодні реструктуризація глобального простору.

Економіка і безпека. Нова конфігурація

Сьогодні говорити про нову економічну конфігурацію світу – це констатувати очевидне. Йдеться не лише про підйом Китаю, Індії, Туреччини та інших нових суперзірок світової економіки. Йдеться про загальний світовий тренд – країни, які ще недавно вважалися відсталими, виходять в лідери. Країни, які протягом сторіч вважалися «хворими», стають запорукою економічного здоров'я на світовому рівні. Країни, що розвиваються, стають фактором розвитку – для свого регіону, своєї частини світу. А якщо подивитися, наприклад, на присутність Китаю в Африці – то іноді і для цілих континентів.

Знавці міжнародної політики пам'ятають, як наполегливо свого часу ЄС ініціював перед США ідею трансатлантичної зони вільної торгівлі. І як Сполучені Штати незмінно ввічливо давали зрозуміти, що думка хороша, але поки що не на часі. В наші дні ідея міжконтинентальної вільної торгівлі відродилася у несподіваній формі – як ідея транс-тихоокеанського економічного стратегічного партнерства. Цього разу США більш відкриті, більш зацікавлені. Все дуже просто: нові інтереси народжують нову політику, а нова політика народжує нову економічну реальність.

Проте світові зміни – це не лише економіка. На обрії вимальовується ще одна нова конфігурація – безпекова. Так, якщо вчитатися у січневий програмний виступ Обама перед керівним складом Пентагону, бачимо, що, не ставлячи під сумнів важливість Європи для американської політики, Америка дає чітко зрозуміти: Азія не менш важлива – і як партнер, і як глобальний гравець, і як конкурент. Нові пріоритети американських збройних сил, так само як і графік міжнародних поїздок американських та європейських лідерів, недвозначно засвідчують, куди спрямована їх увага. Транс-тихоокеанський вимір безпеки стає принаймні не менш важливим, ніж трансатлантичний.

Завершення епохи 11 вересня

Згоден із оглядачами, які вважають, що «епоха 11 вересня» добігає кінця. Завершена іракська кампанія. Завершується афганська. Знищено бін Ладена. Більшість його співучасників – у бігах. І якщо вдасться уникнути відкритого конфлікту між США та Іраном (а я дуже сподіваюся, що станеться саме так), то міжнародна спільнота саме зараз, у ці роки увійде в новий, мирний етап історії, коли матиме змогу зосередитися на оздоровленні світової економіки.

Помиляються ті, хто вважають, що нові пріоритети американської та європейської зовнішньої та оборонної політики – явище тимчасове. Помиляються ті, хто думає, що прихід нових американських адміністрацій та європейських президентів може повернути світову політику на «круги своя» часів холодної війни. Причина проста: ці «круги своя» більше не існують. США фінансово не можуть собі дозволити проводити експансіоністську зовнішню політику та утримувати армію на нинішньому рівні. Переглядає свою зовнішню та безпекову політику і Європейський Союз.

Сьогодні одні глобальні «велетні» зосереджуються на собі та не мають вже великого бажання пристосовувати оточуючий світ до свого індивідуального уявлення про справедливість. У інших інтерес до оточуючого світу тільки пробуджується. Взагалі, це погані часи для тих, хто звик покладатися на «велетнів». І добрі для тих, хто завжди і в усьому покладається на самого себе. Це – реальність, з якою світ, скоріш за все, житиме у наступні десятиріччя. У цьому новому світі є і буде зростаюча кількість центрів впливу, зростаюча кількість моделей успіху і зростаюча кількість рецептів модернізації, які (сподіваюся, мирно) конкуруватимуть між собою.

Глобалізація 2.0

Вже зараз реальність міжнародного життя є такою, що всі ключові питання так чи інакше пов'язані із Азією загалом та Китаєм зокрема. Під час азіатської економічної кризи 1998 року казали: коли Захід чхає, Схід кашляє кров'ю. Минуло лише чотирнадцять років – і реальність розвернулася на сто вісімдесят градусів. Нині і доля західних економік, і нові тенденції трансатлантичного діалогу, і підйом Латинської Америки, і відродження Африки – всі ці чинники сучасного міжнародного життя або напряду залежать, або, як то кажуть, „заточені” під зростання Китаю як нової зірки світової політики та економіки. А відтак – під нього „заточене” і все міжнародне життя.

Що спільного між рішенням США вдвічі скоротити американську військову присутність в Європі, переговорами щодо подолання кризи євро-зони та розв'язанням конфлікту навколо Ірану? Скорочення американської присутності – результат нових пріоритетів американської політики безпеки, які змістилися – на Схід. Криза євро-зони буде подолана тим швидше, чим швидше знайдуться зовнішні кредитори – в тому числі на Сході. Розв'язання (або ескалація) кризи навколо Ірану будуть напряду пов'язані із голосом тих членів Ради Безпеки ООН, які досі займали нейтральну позицію – на Сході. Сучасна міжнародна політика нагадує макраме, ниточки якого, так чи інакше, тягнуться до одної точки, і точка ця – не там, де ми звикли її бачити.

Відомий американський публіцист Томас Фрідман в одній із своїх недавніх книг ілюструє взаємозалежність сучасного світу несподіваним прикладом: варто підскочити цінам на метал на внутрішньому китайському ринку, як по всьому світу починають зникати каналізаційні люки. Зниклі каналізаційні люки – ця сумна картинка, гадаю, знайома і багатьом українським читачам. Хто б знав, що це теж одне з облич цієї самої глобалізації? Влучність фрідманівської формули не стільки в тім, що в кожній країні знаходяться бездомні, які крадуть метал, який, у свою чергу, згодом потрапляє у вигляді металобрухту до головного світового споживача. Вона насамперед у тому, що глобалізація в її новому вигляді торкається життя кожного із нас – у найбільш прозаїчних, несподіваних формах. А іноді – і неусвідомлених.

Україна. Переосмислення основ

Тут варто перейти від констатації нових реалій до того, що ці реалії означають для України. На жаль, ми часто не розуміємо масштабності змін, які відбуваються навколо. У своїх внутрішньо-українських дискусіях ми часто абстрагуємося від таких речей. Знаємо про них теоретично, але не усвідомлюємо практичного, повсякденного впливу на нас самих. Іноді складається враження, що де-хто з нас живе у такому собі «міхурі» і судить про світ через призму реалій, які цей світ вже давно не визначають. Наприклад, за звичкою бачить Україну як майданчик і цінний бонус протистояння між США та Росією – в той час як це протистояння пережило докорінну метаморфозу.

Протягом двадцяти років незалежності ми побудували цілу філософію, цілий світогляд на одній фразі Збігнева Бжезінського про те, що від України залежить відродження імперського статусу Росії. Варто викинути це з голови. Варто абстрагуватися від цього бачення України як гральної карти – нехай навіть і козирної – у чужій грі. Тим більше, що *«особи, які приймають рішення»* в столицях світу зайняті зараз зовсім, зовсім іншим.

Нема сумнівів, Україна справді важлива. Але зовсім з іншої точки зору.

По-перше, ніколи не завадить нагадати: Україна – це оплот і запорука стабільності у значній частині Європи. Зокрема, та обставина, що ми мирно, без кровопролиття прожили ці двадцять дуже непростих років, допомогла запобігти новому розколу континенту.

По-друге, починаючи нове десятиріччя своєї історії, Україна може стати чинником справжнього об'єднання континенту – якщо успішно поєднає політику євроінтеграції із політикою стратегічного партнерства на російському напрямі. Завдання складне, але реальне. Треба лише повірити у власні сили, навести порядок в Україні та знайти належну «стратегічну рівновагу» у діалозі з нашими партнерами.

Третє і найголовніше – Україна несе в собі колосальний ресурс розвитку: природний, людський, освітній, науковий, транспортний... Це – невикористаний ресурс Європи, який та рано чи пізно почне цінувати. І тим раніше – чим раніше ми почнемо його цінувати самі.

Коли не так давно британський HSBC, один із провідних світових банків, оприлюднив прогноз, що до 2050 року Україна на 19 позицій підніметься у рейтингу світових економік, він зробив це не з нестямного українського патріотизму, а з чіткого розуміння реалій. Маючи освічене населення та достатньо розвинуту промислову інфраструктуру, Україна подібна до літака, який готовий до злету, але прив'язаний ланцюгом до злітної смуги. І ланцюг цей – корупція, політичний розбрат, непевність у власних силах. Якщо вдасться розрубати його, решту проблем буде подолати простіше.

Україна і «зростання решти»

Зроблю ще одне посилання на провідний світовий банк – цього разу “Credit Suisse”. За прогнозом швейцарських банкірів, у наступні п’ять років сумарний ВВП країн світу може зрости на 50% до астрономічної відмітки в 345 трильйонів доларів – переважно за рахунок китайського «економічного дива», потужного зростання в тихоокеанській Азії, Латинській Америці та Африці. На підтвердження наводиться калькуляція, що починаючи з січня 2010 року по червень 2011 року світовий добробут зріс на 14%. 54% (!) цього зростання прийшлися на Азію.

Світ не стоїть на порозі занепаду Заходу. Він стоїть на порозі розквіту Сходу. І цей розквіт може означати потужний економічний ривок на глобальному рівні.

Чи спричиниться до цього «ривку» Україна? Чи відчує вона його на собі? Це, не в останню чергу, буде залежати від того, наскільки швидко ми зможемо відійти від деякої односторонності, яка часто була властива українській зовнішній політиці. Передбачаючи хор критичних голосів, зазначу – йдеться не про відхід від євроінтеграції, не про зраду слов’янського братерства і не про «продаж України китайцям». Йдеться про нагальну необхідність переорієнтації української економічної дипломатії в той самий бік, куди вже переорієнтувалася дипломатія американська, російська та єсівська.

Переставши бути майданчиком глобального протистояння, Україна має стати майданчиком будівництва. Для цього потрібні інвестиції, а відповідно – і повноцінний діалог як із Заходом, так і зі Сходом. Причому на обох напрямках потрібно нарощувати темп. І не лише заради інвестицій. На західному – оскільки модернізація України може відбутися тільки через її поступове реформування в дусі європейських стандартів життя. Такий наш свідомий, незмінний вибір і наша суть як європейської нації. На східному – в силу тих очевидних або ж поки ще не дуже очевидних речей, яким, власне, і присвячена ця стаття.

Отож, поки Україна традиційно страждає від внутрішніх суперечок, навколо нас непомітно для нас народжується новий світ. І є велика імовірність, що це буде світ безпрецедентного, небаченого досі синхронного економічного зростання. Саме зараз, в ці роки ми обираємо своє в ньому місце – серед «економічних див» чи «економічних кошмарів». Ми можемо проспати цей час, пересваритися або ж піднятися над тим, що нас розділяє, заради того, що нас об’єднує – заради прагнення вперше за сторіччя національної історії стати справді успішними в економічному плані.

Світові економісти прогнозують успіх України. Вони вказують шлях (подолання корупції та політичного розбрату). Вони вказують час (одне-два покоління). Історія знову галантно прочиняє Україні двері в майбутнє. Підемо вперед чи тупцюватимемо на порозі?